

Hnízdění rorýsů obecných (*Apus apus*) v Holešově po deseti letech *Breeding of Common Swift (*Apus apus*) in Holešov town after 10 years*

MARTIN VYMAZAL

Ornitologická stanice Muzea Komenského v Přerově, Bezručova 10, Přerov 750 02, vymazal@prerovmuzeum.cz

VYMAZAL M. 2022: Hnízdění rorýsů obecných (*Apus apus*) v Holešově po deseti letech / *Breeding of Common Swift (*Apus apus*) in Holešov town after 10 years*. Zprávy MOS 78: 59–62.

V letech 2011 a 2021 jsem provedl stejnou metodikou a stejným úsilím mapování hnízdišť ohroženého rorýse obecného (*Apus apus*) na území města Holešov. Objevil jsem 55, resp. 57 hnízdišť. Překvapivá byla velká změna hnízdišť, kdy pouze 26 hnízdišť přetrvalo v čase na stejných domech. Celkový počet hnízd v roce 2011 byl 175, resp. 212 v roce 2021. Hnízdní hustota byla 13,62, resp. 16,50 párů / 10 ha zastavěného území. Orientace ke světovým stranám nehrála ve výběru hnízda velkou roli.

*Common Swift (*Apus apus*) nesting sites were mapped in the town of Holešov, Central Moravia, Czechia over 10-years period. A total of 55 sites were found in 2011 and 57 in 2021. Unexpected big change has been found – only 26 places were the same in 2011 and 2021. The total number of nests were 175 in 2011 (density 13.62 pairs/10 ha of urban parts), respectively 212 in 2021 (density 16.50 pairs/10 ha of urban parts). Geographical direction of the breeding place was not important during the choice of breeding place.*

Key words: Common Swift, breeding, Holešov town

ÚVOD

Rorýs obecný (*Apus apus*) je známý druh s palearktickým typem rozšíření, vyskytující se především v městském prostředí (ŠTĚPNÝ ET AL. 2021). V Evropě se vyskytující poddruh rorýs obecný evropský (*Apus apus apus*) dosahuje nejvyšší denzity ve středomořské oblasti, především na Pyrenejském poloostrově a v Itálii a dále v silně urbanizovaných regionech jako je jižní Anglie, části Německa, okolí Paříže nebo širší okolí Moskvy (KELLER ET AL. 2020). Rozšíření je ale prakticky plošně, obsazuje 77 % mapovacích čtverců. Evropské rozšíření se v posledních 30 letech nezměnilo. Původní hnízdiště na skálách a ve stromových dutinách je dnes z drtivé většiny přesunuto na lidské stavby.

Dle zákona o ochraně přírody a krajiny 114/92 Sb. se jedná o chráněný druh v kategorii ohrožený. Ohrožení spočívá především v úbytku hnízdišť při rekonstrukcích různých typů domů a případně i v přímé likvidaci hnízd s mláďaty nebo vejíčky při rekonstrukcích. Z těchto důvodů se rorýsům v posledních přibližně 15 letech věnuje zvýšená

pozornost ze strany ochrany přírody. Důležitým předpokladem ochrany hnízdišť je samozřejmě znalost jejich výskytu v městské zástavbě. V letech 2011 a 2021 jsem na žádost Odboru životního prostředí Městského úřadu Holešov provedl plošné mapování hnízdišť rorýse obecného na území města Holešov. Smyslem této práce je zhodnocení rozdílů v rozšíření rorýsů v Holešově mezi roky 2011 a 2021.

METODIKA

Metodika mapování vycházela z doporučení VIKTORY (2009), kdy jsem velmi pomalou chůzí s časovými a dlouhými zastávkami procházel městskou zástavbu. Na sídlištích a ve starší zástavbě jsem strávil proporčně větší dobu než v zástavbě nízkých rodinných domů. Práce se uskutečnila v letech 2011 a 2021 stejnou metodikou se srovnatelným úsilím. Všechny domy jsem navštívil každý rok minimálně dvakrát. Pozorování byla v době nejvyšší aktivity u hnízd, tj. ráno cca do 11:00 a v podvečer od 19:00 do setmění. Mapování probíhalo v době krmení

mládat, tj. v termínech 21.6.–12. 7. 2011 (celkem 9 mapovacích dní a 28 hodin čistého času), resp. 4.7.–13. 7. 2021 (celkem 8 mapovacích dní a 25 hodin čistého času). Za obsazené hnízdiště jsem považoval dům, u kterého ptáci vletovali do hnízdních otvorů nebo intenzivně opakovaně naletovali přímo k otvoru, přestože nevlezli celým tělem dovnitř. V roce 2021 jsem sledoval i orientaci hnízd ke světovým stranám. Všechny nálezy jsem zapisoval do databáze rorysi.cz.

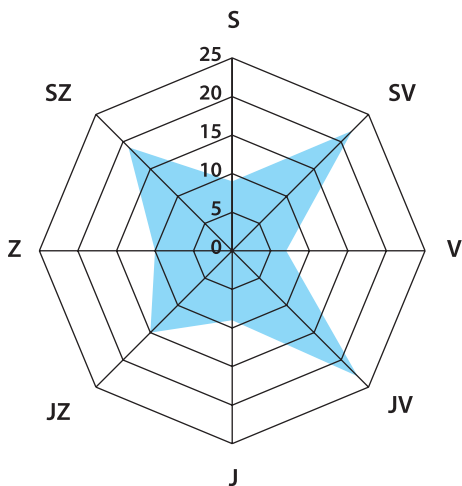
Holešov je malé město na střední Moravě ve Zlínském kraji s 11500 obyvateli. Zeměpisné souřadnice jsou N 49°19.87383', E 17°34.67872'. Výměra katastrálního území činí 3396 ha, rozloha zastavěného území obce, tj. bez lesů, polí, parků a vodních ploch je 128,49 ha. Největším sídlištěm jsou Novosady s panelovou zástavbou, dále sídliště U letiště se starší cihlovou zástavbou a rozvolněné malé sídliště se smíšenou zástavbou kolem ulic Masarykova a Pivovarská. Při různých rekonstrukcích bylo postupně na 3 domech vyvěšeno 5 budek pro rorýse.

VÝSLEDKY

Nalezl jsem celkem 55 hnízdišť v roce 2011, resp. 57 v roce 2021. Pouze 26 hnízdišť přetrvalo na stejných domech. Celkový počet hnízd byl 175, resp. 212. Hnízdní hustota na katastru Holešova byla 0,52, resp. 0,62 párů/10 ha. V zastavěném území obce byla hustota 13,62, resp. 16,50 párů/10 ha. V roce 2021 bylo obsazeno všech 5 budek vyvěšených pro rorýse v minulých letech. Orientace hnízd ke světovým stranám byla poměrně vyrovnaná a nehrála velkou roli (Obr. 1).

DISKUSE

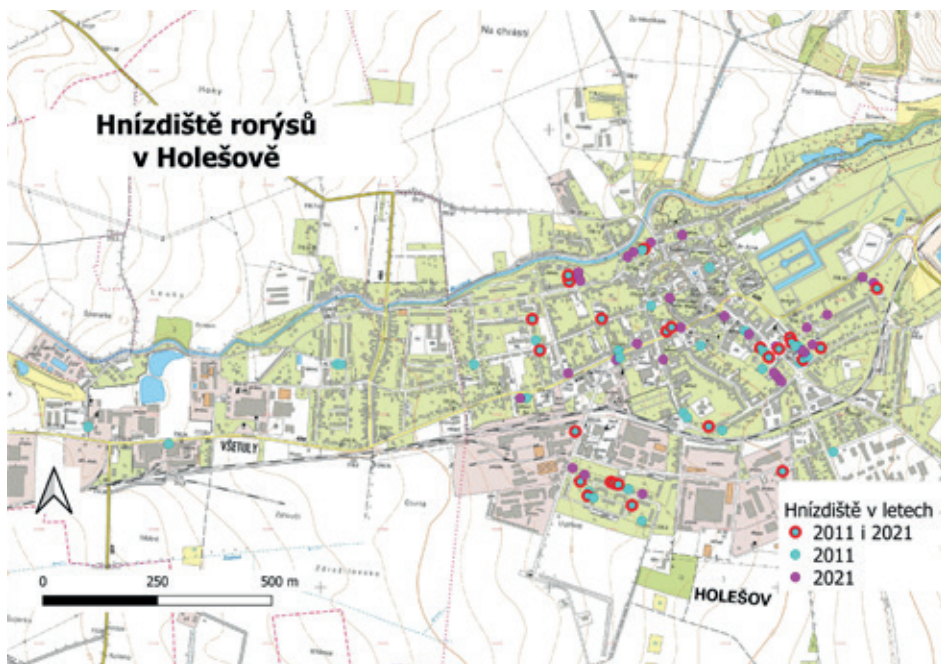
Porovnání počtu hnízdišť z roku 2011 (55) a 2021 (57) ukazuje, že populace v Holešově byla stabilní, stejně tak i odhadovaný počet hnízd 175 vs. 212 ukazuje na stabilní, či mírně rostoucí populaci. Stanovit počet hnízd rorýsů jako koloniálně hnízdícího druhu je ovšem náročné a částečně i nepřesné. Nicméně srovnání po 10 letech prováděl stejný pozorovatel, takže chyba mezi lety by neměla být způsobena rozdílem mezi pozorovateli. Stejně tak je meziročně

Obr. 1 / Fig. 1: Orientace hnízd vůči světovým stranám (n = 105) / *Orientation of nests (n = 105).*

zcela srovnatelné mapovací úsilí (9 dní / 28 hodin čistého času vs. 8 dní / 25 hodin čistého času), což je u podobného typu práce zásadní. Mírně nižší mapovací úsilí v roce 2021 lze přičíst skutečnosti, že jsem již dobře znal hnízdní možnosti v Holešově a nevěnoval tolik času budovám zjevně neobsazeným (typicky zateplené panelové domy bez jakékoliv aktivity rorýsů v okolí). O to efektivněji se mi v roce 2021 podařilo napřít úsilí k budovám, kde se hnízdění hůře prokazovalo a bylo nutné strávit u jednotlivých domů více času. Typicky se jednalo o domy s malým počtem hnízd, ale s letovou aktivitou rorýsů v okolí.

Obecně jsou rorýsi považováni za ptáky konzervativní, kteří mají pevnou vazbu k hnízdišti (CEPÁK et al. 2008). Je to jeden z důležitých faktorů, dle kterého se v ochraně druhu doporučuje při rekonstrukcích budov ponechávat průlezná původní vletové otvory nebo umisťovat náhradní budky do blízkosti původních hnízd. Tento předpoklad se projevil jen částečně, protože počet hnízdišť byl po 10 letech podobný (55 vs. 57), ale jen 26 hnízdišť z roku 2011 bylo stejných i v roce 2021. Zbývající hnízdiště byla nová (Obr. 2). Ačkoliv jsem v roce 2021 mapoval stejný rozsah území, nezaznamenával jsem si, zda budovy,

Obr. 2 / Fig. 2: Mapa

na kterých hnízdili ptáci v roce 2011, prošly do roku 2021 stavební rekonstrukcí. Těžko tedy nyní přesně stanovit, nakolik je velké množství nových hnízdišť způsobeno stavebními zásahy a nakolik se jedná o přirozený jev. Ve střednědobém horizontu 10 let se tedy ukazuje zjevná flexibilita rorýsů ve vyhledávání nových hnízdišť. Přestože je počet vyvěšených budek malý ($n=5$), je jejich obsazenost vysoká (100 %). Nejlepší a nejlevnější řešení ochrany hnízdišť rorýsů při rekonstrukcích budov zůstává ponechání stávajících hnízdních příležitostí. Oba výše zmíněné faktory (flexibilita a vysoká obsazenost budek) ale ukazují smysluplnost instalací budek pro rorýse v případech, kdy jiné řešení není možné.

V literatuře není k dispozici mnoho údajů o hnízdní hustotě rorýsů v jednotlivých městech. Obzvláště to platí o městech srovnatelné velikosti. Z ČR udává HLAVÁČOVÁ (2012) pro aglomeraci města Havlíčkův Brod (zastavěné území 446 ha) hustotu v zastavěném území 7,31 párů / 10 ha. V západ-

českém Holýšově (zastavěné území 75 ha) odhaduje SCHRÖPFER (2006) hnízdní hustotu na 11–13 párů / 10 ha. Ve velkých městech je náročné prohlédnout většinu vhodných hnízdních budov, proto jsou hnízdní hustoty odhadovány aproximací z většího množství menších ploch. Například KOPÍJ (2008) takto uvádí pro Wrocław hustotu 7,8 párů / 10 ha, FALKENBERG et al. (2004) pro Berlín 5,8 párů / 10 ha nebo MATISOVÁ et al. (2015) pro Košice 27–81 jedinců / 10 ha. Hnízdní hustota v Holešově 13,62–16,50 párů / 10 ha je tedy zjevně vysoká.

Zajímavé srovnání 6 prací z různých nizozemských měst přináší REMMEN (2011), který konstatuje, že hrubá početnost v Holandsku je 1 rorýs na 100 obyvatel. Srovnáním údajů z ČR docházíme na rozsah 50–100 obyvatel na 1 rorýse (Tab. 1). V tomto kontextu vypadá odhad celé české populace 60 000–120 000 párů (ŠŤASTNÝ et al. 2021) jako mírně podhodnocený.

Tab. 1 / Tab 1: Srovnání početnosti a hnízdní hustoty rorýsů v českých městech. / *Comparison of Swift abundance and breeding density in Czech towns.*

město town	počet obyvatel inhabitants	počet hnízd no. of pairs	počet obyvatel na 1 pár 1 breeding pair per no. of inhabitants	hnízdni hustota (páry / 10 ha zastavěného území) / breeding pair (pairs / 10 ha urban parts)	zdroj source
Pardubice	90000	600–1200	100	?	Vránová et. al. 2007
Havlíčkův Brod	24500	334	73	7,31	Hlaváčová 2012
Holešov	11500	175–212	60	13,62–16,50	tato práce
Holýšov	4650	85–100	51	11–13	Schröpfer 2006

Ze střední Evropy chybí podrobnější údaje o vývoji populací v jednotlivých městech v řádu desítek let. PORKERT A HROMÁDKA (2021) konstatují zvýšení obsazenosti mapovacích čtverců z 50 % na 69 % mezi lety 1989 a 2015 v Hradci Králové. Pokračování mapování rorýsů v Holešově po dalších 10 letech by bylo proto velmi zajímavé.

LITERATURA

- CEPÁK J., KLVAŇA P., ŠKOPEK J., SCHRÖPFER L., JELÍNEK M., HOŘÁK D., FORMÁNEK J. & ZÁRYBNICKÝ J. 2008: *Atlas migrace ptáků České a Slovenské republiky*. Aventinum, Praha.
- FALKENBERG M., BÖHNER J., SALINGER S., SCHULZ W., STREHLOW H., WITT K. & TIGGES U. 2004: *Mauersegler (Apus apus) in Berlin: Lebensraumtypische Dichten und Bestand 2002*. Berliner ornithologische Bericht 14: 166–185.
- HLAVÁČOVÁ P. 2012: *Habitatové preference a hnízdní hustota rorýse obecného (Apus apus) v aglomeraci Havlíčkův Brod*. Sylvia 48: 102–108.
- KELLER V., HERRANDO S., VOŘÍŠEK P., FRANCH M., KIPSON M., MILANESI P., MARTÍ D., ANTON M., KLVAŇOVÁ A., KALYAKIN M.V., BAUER H.-G. & FOPPEN R.P.B. 2020: *European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change*. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.
- KOPIJ G. 2008: *Breeding densities and habitat selection of the common swift (Apus apus) in the city of Wrocław*. Sylvia 44: 37–42.
- PORKERT J. & HROMÁDKA M. (eds.) 2021: *Ptáci Hradce Králové*, Nakladatelství Pavel Mevart.
- MATISOVÁ S., NAGY B., KORYTÁR L. & UHRIN M. 2015: *Poznámky k populácii dáždovníka obyčajného (Apus apus) v aglomerácii mesta Košice (východné Slovensko)*. Tichodroma. 27: 18–27.
- REMMEN H. 2011: *Common Swifts in Noordwijk-Binnen (the Netherlands) 2005*. Apuslist 3061.
- SCHRÖPFER L. 2006: *Početnost a hnízdní hustota rorýse obecného (Apus apus) v malém městě v jihozápadních Čechách v roce 2005*. Erica 13: 95–101.
- ŠTASTNÝ K., BEJČEK V., MIKULÁŠ I. & TELENSKÝ T. 2021: *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice*. Academia, 512 pp.
- VIKTORA L. 2009: *Metodika registrace hnízd rorýse obecného (Apus apus)*. Dostupné na: https://www.birdlife.cz/wp-content/uploads/2021/01/Metodika_rorys.pdf
- VRÁNOVÁ S., LEMBERK V. & HAMPL R. 2007: *Ptáci Pardubic*. VČP ČSO & Východočeské muzeum v Pardubicích, Pardubice, 304 pp.